

Piotr Mieczysław Gajda, *Prawo małżeńskie Kościoła Katolickiego*, Tarnów 2000, ss. 409

W serii *Academica* nr 43, w wydawnictwie Diecezji Tarnowskiej *Biblos*, ukazała się pozycja Ks. dra Piotra Mieczysława Gajdy pt. *Prawo małżeńskie Kościoła Katolickiego*. Autor był długoletnim Oficjałem Sądu Diecezjalnego w Tarnowie, z racji wykształcenia

i profesji zajmującym się aplikacją prawa małżeńskiego w procesach o nieważność zgody małżeńskiej lub niezdolność stron do podjęcia i wypełnienia istotnych obowiązków małżeńskich. Obecnie jest już emerytowanym kanonistą, lecz – jak potwierdza to wydana publikacja – podejmuje sprawę popularyzacji tej dziedziny prawa kościelnego. Dzieło popularyzacji wymaga od Autora wszechstronnej wiedzy i sprawności kanonicznej, co zostało znakomicie potwierdzone w wydanej książce.

Całość zagadnienia została podzielona na 10 rozdziałów, zachowując tradycyjny układ zagadnień związanych z kościelnym prawem małżeńskim. Godny podkreślenia jest fakt, że Autor w tej publikacji, szczegółowe omówienie norm kanonicznych Kościoła katolickiego dotyczących sakramentalnej wspólnoty całego życia, umiejętnie ubogacił treścią promulgowanego Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich.

W rozdziale pierwszym zamieszczono ogólne wprowadzenie do nauki o instytucji małżeństwa, jak również podano podstawowe zasady dotyczące tej kościelnej wspólnoty. Autor szczegółowo przedstawił samo małżeństwo, jego pochodzenie, powołanie, godność i nierozdzielność umowy małżeńskiej od sakramentalnej wspólnoty oraz cele i przymioty małżeństwa. Wskazał także na istotną przyczynę sprawczą małżeństwa, jaką jest zgoda wyrażona przez nupturientów, którym wyłącznie przysługuje prawo do zawarcia tej wspólnoty. Trwałość małżeństwa została opracowana na podstawie przesłania kan. 1060 Kodeksu Prawa Kanonicznego. Końcowe rozważania, w tym rozdziale, dotyczą uprawnień władzy kościelnej i cywilnej w stosunku do małżeństwa katolików, co jest szczególnie aktualne z tej racji, że ponad 70 % obecnie zawieranych małżeństw w Polsce to małżeństwa konkordatowe. Nie można przeoczyć w opracowaniu ks. oficjała Piotra Gajdy wykładni prawa dotyczącej instytucji zaręczyn.

Rozdział drugi został poświęcony przygotowaniu narzeczonych do zawarcia małżeństwa. Istotą tego przygotowania jest podjęcie i odpowiedzialne wykonanie przepisanych czynności kanonicznych i duszpasterskich, które zawsze wyrażają pasterską troskę Kościoła o zagwarantowanie trwałości wspólnoty małżeńskiej. W trakcie tych czynności można stwierdzić, czy narzeczeni są faktycznie przygotowani do zawarcia samego małżeństwa i czy jest to zdolność kanoniczna, opisana dokładnie w normach kodeksowych. Autor bardzo dokładnie, na płaszczyźnie teoretycznej i praktycznej, wskazuje na konieczne czynności i prawne działania, jakie powinny zostać podjęte, by poprawnie przygotować narzeczonych do wyrażenia zgody na sakramentalne małżeństwo.

Rozdział III i IV są integralnie połączone ze sobą, bowiem dotyczą przeszkód kanonicznych do ważnego zawarcia małżeństwa. Autor najpierw przypomniał podstawowe reguły dotyczące przeszkód w ogólności, kościelnej władzy dyspensowania od nich oraz sprawę przygotowywania próśb o udzielenie dyspensy i motywów, które obligują do skierowania uzasadnionej prośby. Następnie Autor zaprezentował 13 przeszkód kanonicznych, w tym przeszkodę pokrewieństwa duchowego, którą zachował Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich.

Małżeńskiej zgodzie, która zasadniczo tworzy małżeństwo, poświęcono rozdział V niniejszego opracowania. To zagadnienie rozpracowane zostało w trzech grupach tematycznych, a mianowicie: *pojęcie zgody małżeńskiej i wymagana wiedza* konieczna u nupturientów, *niezdolność do zawarcia małżeństwa*, która sprawia, że wyrażana na zewnątrz zgoda jest *de facto* aktem nieważnym, oraz – *sposoby wyrażania zgody małżeńskiej*. Pre-

zentowane kwestie szczegółowe potwierdzają nie tylko ogromną wiedzę i doświadczenie Autora, zdobyte w czasie długich lat pracy w Sądzie Diecezjalnym w Tarnowie, ale i niekwestionowane kompetencje w tych sprawach.

Rozdział VI został poświęcony formie prawnej, jaka towarzyszy i jest konieczna do zawarcia ważnego małżeństwa. Stąd w opracowaniu na pierwszym miejscu znalazł się opis formy zwyczajnej, a w nim m.in. szczegółowe oraz istotne wymagania prawne i kanoniczne dotyczące ważnego i godnego asystowania, a także forma nadzwyczajna i liturgiczna zawarcia małżeństwa kanonicznego. Na szczególną uwagę zasługuje ta część rozdziału, którą Autor poświęcił zawieraniu małżeństwa kanonicznego ze skutkami cywilno-prawnymi. Jest to w Polsce najnowsza forma zawierania małżeństwa konkordatowego, którą społeczeństwo wierzące i praktykujące przyjęło bardzo pozytywnie i bez uprzedzeń z niej korzysta. W treści VI rozdziału zamieszczono 3 załączniki konieczne do zagwarantowania cywilno-prawnych skutków zawieranego małżeństwa kościelnego.

Autor w następnych dwóch rozdziałach przejrzyście ukazał kwestie związane z możliwością zawarcia tzw. małżeństw mieszanych i im podobnych oraz sprawę małżeństw zawieranych tajnie. Kościół, mając często negatywne doświadczenie dotyczące braku trwałości takich związków, jest zasadniczo niechętny zawieraniu takich związków, choć respektuje prawo każdego chrześcijanina do zawarcia małżeństwa. Dlatego w prawie kanonicznym zostały dokładnie określone warunki i okoliczności, w których Kościół wyraża zgodę, aby katolicy mogli zawrzeć małżeństwo z osobami niewierzącymi, ochrzczonymi w innej wspólnotie chrześcijańskiej, czy też wyznającymi inne religie. Została określona forma zawierania małżeństwa mieszanego, wskazano także na możliwości prawne uzyskania dyspensy od zachowania formy kanonicznej. Sprzeciw Kościoła dotyczy również zawierania *małżeństw w sposób tajny*, bowiem utrzymanie w tajemnicy faktu zawarcia małżeństwa niesie ze sobą realne zagrożenie dopuszczenia się bigamii. Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich w kan. 1130 zawiera normę, iż „na skutek poważnej i bardzo naglącej przyczyny ordynariusz miejsca może zezwolić na tajne zawarcie małżeństwa”

Dwa następne rozdziały (IX i X) dotyczą okoliczności związanych z rozłączeniem małżonków i uważnieniem małżeństwa. Rozwiązanie węzła może dokonać się przez uzyskanie dyspensy od małżeństwa niedopełnionego, na korzyść wiary (*in favorem fidei*) oraz na podstawie przywileju Pawłowego i na podstawie władzy papieskiej. Ważną częścią IX rozdziału jest opracowanie dotyczące separacji małżonków na podstawie Kodeksu Prawa Kanonicznego i przepisów Kodeksu Rodzinnego i Opiekuńczego. Natomiast sprawa uważnienia małżeństwa (rozdział X) została rozpatrzona w formie zwykłej i nadzwyczajnej.

Prezentowana publikacja zawiera jeszcze bardzo potrzebne aneksy. Ich zawartość treściowa to: I – Kanony kodeksowe dotyczące małżeństwa, II – Wykaz dyspens i zezwoleń wymaganych przez KPK do ważnego lub godziwego zawarcia małżeństwa, III – Przebieg procesu o orzeczenie nieważności małżeństwa kościelnego, IV – Kościół wobec niektórych sytuacji nieprawidłowych wśród katolików oraz V – Formularze i wzory pism kancelaryjnych.

Książka ks. oficjała Piotra Gajdy zasługuje na szczególną uwagę i zainteresowanie pracowników Trybunałów Kościelnych, wykładowców i prowadzących ćwiczenia z prawa małżeńskiego, studentów teologii i prawa, kleryków i posługujących Ludowi Bożemu

duszpasterzy. Stanowi bogate źródło poznania kanonicznej nauki Kościoła o małżeństwie sakramentalnym. Publikacja *Biblosu* potwierdza, że szczególną wartość w popularyzacji szczegółowych zagadnień posiadają pozycje wydawnicze przygotowywane przez specjalistów praktyków.

ks. Wiesław Wenz